

Hivatkozott irodalom

- ÉrtSz. = *A magyar nyelv értelmező szótára* 1–7. Főszerk. BÁRCZI GÉZA – ORSZÁGH LÁSZLÓ. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959–1962.
- MMNyR. = *A mai magyar nyelv rendszere. Leíró nyelvtan.* 1–2. Szerk. TOMPA JÓZSEF. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961–1962.
- SZEGFŰ MÁRIA 1992. A névszóképzés. In: *TNyt.* II/1: 268–320.
- TNyt. = *A magyar nyelv történeti nyelvtana. II/1. A kései ómagyar kor. Morfematika.* Főszerk. BENKŐ LORÁND. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

A. JÁSZÓ ANNA

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Monográfia egy magyarországi ruszin település nyelvjárásáról Benedek Gergely, Komlóska ruszin nyelvjárása

A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 241. Kiadja a Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 2022. 171 lap.

Az elmúlt év során a Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadásában látott napvilágot BENEDEK GERGELY (1930–2021) Komlóska ruszin nyelvjárása című kéziratban maradt munkája, melyhez a szerző közel húsz éven át (1995–2014) végzett az idősebb generáció (60–90 éves korosztály) körében beszélgetéseken és kérdőíves kutatáson alapuló gyűjtést.

Az Előszóban BENEDEK GERGELY rövid ismertetőt nyújt az olvasóknak Komlóska-ról, arról a Zemplén megyei településről, melynek lakossága az elmúlt bő száz esztendő alatt kilencezerről mindössze kétszáz egynéhány főre csökkent, s ahol a magyar környezetben élő ruszin lakosság fiatalabb generációja már nem, vagy jobb esetben is csak alig érti és beszél az elődök nyelvét. Ugyanitt arról is információkat kaphatunk, hogy milyen források alapján készült a kutatás során használt kérdőív. Az előszóban külön alfejezetet szán a szerző a különböző nyelvjárások keveredéséből kialakult sajátos nyelvállapot bemutatásának, megjegyezve például azt is, hogy a településen beszélt nyelvváltozatnak vannak olyan hangtani sajátosságai is, „amelyek egyetlen határon túli más ruszin nyelvjárásban sem fordulnak elő” (11). A témakör kapcsán kutatástörténeti adalékként is értelmezhetjük azt a rövidke kitekintést, amelyben BALECZKY EMIL vonatkozó írásairól olvashatunk, s azt is megtudhatjuk, hogy BENEDEK GERGELY GREGOR FERENC buzdítására kezdett el Komlóska nyelvjárásával foglalkozni. Ebben a tevékenységében jól tudta kamatoztatni a szlovák nyelvjáráskutatásban szerzett korábbi tapasztalatait is.

A továbbiakban A komlósikai cirill betűs ruszin ábécé és ejtésbeli megfelelései a magyar nyelvben címmel egy összefoglaló táblázatot közöl a munka, melyhez a szerző részletes magyarázatokot is fűz (13–14). Majd a komlósikai latin betűs ruszin ábécé néhány sajátosságáról olvashatunk, melyhez ugyancsak társul egy összefoglaló táblázat. Ebből kiderül az is, hogy a komlósikai ruszin nyelvjárás *a* (az eredeti szláv illabiális *a*-nak felel meg) és *y* (a magyar *e* és *é* közötti átmeneti magánhangzó) magánhangzójával, illetve a *h* zöngés garatréshanggal (a magyarban a két magánhangzó között ejtett zöngés színű

h megfelelője) azonos hangzású magánhangzó nincs a magyar irodalmi nyelvben (16–18). Ezt követően nyelvjárási szövegmutatványként cirill és latin betűs változatban egy helyi lakos által elmondott süteményreceptet közöl a szerző.

A munka fő részét képező Értelmező szótári fejezet első részében a szótári rész felépítése kerül ismertetésre. A szótári rész szócikkei az alábbi elv alapján épülnek: „a magyar címszó után annak ruszin nyelvű latin betűs fordítása (megfelelője) következik a ruszin szó fontosabb névszói vagy igei ragjaival együtt”, melyeket csak akkor ad meg, ha azokat a szerző az adatközlőkkel való beszélgetései során biztosan hallott. Itt BENEDEK GERGELY arra is felhívja a figyelmet, hogy a „ruszin szavak jelentését, jelentésváltozatait számos esetben szókapcsolatokban, mondatokban” szemlélteti (20), majd megadja a munkában használt rövidítések jegyzékét és a jelmagyarázatot is (23–24.).

A több mint száz oldalnyi (25–134) szótári részben levő szócikkek túlnyomó részében szerepel valamilyen, a szerző által gyűjtött anyagból származó példamondat is. Ezek szemléltetésére néhány olyan példát választottunk, amelyek a helyi nyelvjárásokban, illetve a szlovák nyelvben is magyar kölcsönszóként honosodtak meg:

bajusz *bajusy. Ďido schujkajut sy bajusy.* 'A nagyapa pödri a bajuszát.'

balta *balta, -y. Za'al jem baltu do velykoho dreva.* 'Nagy fába vágtam a fejszemet.'

katona *katonak, -a, DL katonakovy. Jeden katonak.* 'Egy katona.' *Apo katonag, buly u viini.* 'Apa katona volt a háborúban.'

napszám *napszam, -u. Chodyty na napsam.* 'Napszámba jár.'

paradicsom *paradičom, -a. Paradičoma jucha.* 'Paradicsomlé.'

A kiadvány harmadik fejezetét a latin betűs írásmóddal megadott, a komlósikai lakosok mindennapi életével kapcsolatos Nyelvjárási szövegek képezik, melyek között található az esküvővel vagy a hadifogsággal kapcsolatos visszaemlékezéseket, különböző növényekről szóló leírásokat, de a Miatyánk egy sajátos nyelvi változatát is, amelyet BENEDEK GERGELYnek HATTINGER MIKLÓSNÉ KLEBASKO VERONIKA mondott el, aki az imát még a saját szüleitől tanulta (143).

A következő fejezetben az Adatközlőkről, illetve azok beszédéről kaphatunk információkat. A szerző itt kiemeli azt is, hogy a „komlósikai ruszin nyelvjárás azonban mai állapotában nem egységes, a mindennapi beszédben ugyanis egymástól eltérő, »párhuzamos« nyelvi sajátosságok figyelhetők meg, amelyeket a beszélők a mindennapi érintkezésben nem is észlelnek. Ezek az eltérések azzal magyarázhatók, hogy jó háromszáz évvel ezelőtt őseik Felvidék és részben Dél-Lengyelország különböző nyelvjárásokat beszélő térségeiből érkeztek mai lakhelyükre.” (145.) Ezt követően név szerint is megemlíti azokat a még élő vagy már elhunyt komlósikai lakosokat, akik adatközlőként segítettek kutatómunkáját.

A kiadvány függelékeként BENEDEK GERGELY magyarországi ruszin nyelvjárásokról írt ruszin nyelvű, korábban már másutt is publikált megfigyelései olvashatók. Itt a szerző rövid áttekintést ad Múcsony és Komlóska nyelvjárásáról, azok fonetikai állományáról, az esetragozásról és az időviszonyok kifejezési lehetőségeiről, illetve a ruszin helyesírás főbb sajátosságairól. Ezt követően a kutatások szociolingvisztikai aspektusáról, az anyanyelvhasználat irodalmi, vallási és sajtóbeli szerepéről olvashatunk (147–166).

A kötethez írt Utószóban ZOLTÁN ANDRÁS felhívja az olvasók figyelmét arra is, hogy a „kézirat sajtó alá rendezése során a fennmaradt szövegváltozatok közül a legkésőbbi és legteljesebbet vettük alapul, amelynek előszavában a szerző a gyűjtőmunka kezdetét 1995-ben jelöli meg, és huszonöt évi közös munkáért mond köszönetet adatközlőinek,

tehát 2020-ban még biztosan dolgozott rajta” (167). A kiadványt a BENEDEK GERGELY szakirodalmi munkásságát bemutatni kívánó, de vélhetően korántsem teljes lista, illetve az összeállítás során használt, elsősorban kéziratban maradt források jegyzéke zárja. A forrásmunkákat a szerző lánya, SZÉKELY ILDIKÓ – aki egyben a megjelenés támogatója is – bocsátotta ZOLTÁN ANDRÁS rendelkezésére.

A maga nemében egyedülálló, mély szakmai felkészültségről tanúskodó, ám ennek ellenére is olvasmányos kiadvány a nyelvészeti értéke mellett, a közölt élőnyelvi szövegek révén néprajzi szempontból is jelentős, ezért is örömteli hír az, hogy a munka teljes terjedelmében elérhető a Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) anyagai között: <https://mek.oszk.hu/23500/23594>.

GAZDAG VILMOS

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Anyanyelvünk évszázadai 1–6.

Az ELTE Benkő Loránd Nyelvtörténeti Hallgatói Műhelye által szervezett konferenciák előadásából készült tanulmánykötetek 2015–2021. ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest, 2015–2021. 177 + 236 + 152 + 138 + 243 lap.

Mi érdeklí, mi foglalkoztatta – a téma kutatásáig is eljutva – az utóbbi évek egyetemi hallgatóit a nyelvtörténet és a vele összefüggésben álló tudományterületek régi és újabb kérdései közül? Kutatásaik milyen terepet kaptak – és milyen szintet értek el? Erre is választ kapunk az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet tudományos diákkörének egyik hallgatói műhelyére érvényesen az Anyanyelvünk évszázadai című kiadványok sorozatának első hat számából, melyek a 2014 és 2019 közötti években született előadásokból lett minőségi tanulmányok alapján tükrözik ezt. A témaválasztások körén kívül más kérdések nyomában is tájékozódhatunk belőlük, kerestem arra is válaszokat, hogy mennyire kapcsolódnak az elődökhöz és a kutatási előzményekhez, valamint mennyire a kortárs kutatásokhoz és irányultságokhoz; az elméleti és módszerbeli ismereteiket hogyan használják fel; és érdekelt, hogy a kutatásaik és saját eredményeik bemutatása során észreveszik-e a további lépéseket, kitérnek-e rájuk, akár részletezve is már belőlük valamennyit, akár további utat kijelölve maguknak vagy a téma kutatóinak ajánlva. Előre is kiemelhető, hogy jó és biztató válaszokat lehet kérdéseinkre kapni e kötetek olvastán.

Az említett diákköri műhely a Benkő Loránd Nyelvtörténeti Hallgatói Műhely. Ez pedig a mostanra már a hetedik évtizedét is éppen maga mögött hagyó, és ma is igazán fiatalos lendületű Nyelvész Diákkörnek, újabb nevén az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi Tudományos Diákkörnek keretein belül működik, a Kar Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékén. Már 2012 óta létezik, és azóta is aktív ez a hallgatói műhely, többféle tevékenysége közül igen jelentős az Anyanyelvünk évszázadai nevet kapott hallgatói konferenciák megszervezése és megtartása, valamint az előadások megjelentetése.

Ennek a nyelvtörténeti tudományos hallgatói műhelynek hivatalosan is közzétett és egyre inkább megvalósuló célja lehetőségeket biztosítani a nyelvészetről érdeklődő és egyre inkább részben elkötelezett hallgatóknak arra, hogy e tárgyakkal az órák keretein felül